

Универзитет у Београду-Филозофски факултет

Наставно-научно веће

Председник, декан проф. др Миомир Деспотовић

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду нас је на својој XVII редовној електронској седници, одржаној 24. и 25.12.2020. године, изабрало у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” коју је поднео докторанд Дејан Р. Гашић. Након читања и подробног разматрања поднете докторске дисертације, слободни смо да поднесемо следећи

Реферат о завршеној докторској дисертацији

Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Дејан (Радован) Гашић је рођен 15. јуна 1980. године у Пећи. Основну школу и гимназију завршио је у родном граду, а студије историје на Филозофском факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. Основне студије је завршио у марту 2008. године са просечном оценом 8,74. Током завршне године студија уручена му је награда за истакнутог студента, као и награда за најбољи дипломски рад на Катедри за историју, под насловом „*Исихазам*“ и менторством проф. др Радивоја Радића.

Октобра 2008. године Дејан Гашић је уписао мастер академске студије на Катедри за Историју Византије Одељења за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду, које је са просечном оценом 9,40 окончао 2010. године и стекао титулу мастер историчар. Тема његовог мастер рада, под менторством проф. др Радивоја Радића, била је „*Дијалог богатих и сиромашних Алексија Макремволита* – прилог проучавању

друштвених прилика позне Византије“. Од 2015. године похађа докторске академске студије на Катедри за Историју Византије Филозофског факултета Универзитета у Београду. Од октобра 2013. године ангажован је на Катедри за историју Филозофског факултета у Косовској Митровици као сарадник у настави, а од 2015. као асистент за ужу научну област *Опита историја средњег века и Византологија*. Од 2015. до 2017. обављао је дужност секретара на Катедри за историју, док тренутно обавља дужност секретара *Зборника радова Филозофског факултета у Приштини*. Члан је Наставно-научног већа Филозофског факултета у Косовској Митровици, као и Друштва истраживача у образовању. Учесник је неколико домаћих и међународних научних конференција, као и полазник летњих школа. Истраживачка занимања Дејана Гашића су првенствено усмерена на друштвену и културну историју позног Византијског царства, односно медитеранског и балканског света, о чему је објавио више студија.

Докторска дисертација Дејана Р. Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” написана је на 329 страница текста са пратећим научним апаратом, напоменама, библиографијом и прилозима. Текст дисертације састоји се од Увода, пет великих целина подељених у 33 мања поглавља и Закључка.

Предмет и циљ дисертације:

Предмет докторске дисертације докторанда Дејана Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” јесте детаљно и оригинално истраживање историјског дела византијског писца познатог само по презимену Дука, који је своје комплексну историју последњег столећа Византијског царства саставио након његове коначне пропасти, падом у руке Турака Османлија освајањем престонице Цариграда 29. маја 1453. године. До сада недовољно проучено у светској византологији, и још слабије схваћено и неадекватније тумачено, Дукино дело описује 122 године византијске историје, од 1341. године и почетка још једног, испоставиће се судбоносног грађанског рата по читаво Царства али и остале хришћанске,

православне државе на Балкану, па све до 1462. године, када се његова нарација нагло прекида, остављају дело без свог логичког, хронолошког завршетка и без могућности да сазнамо ауторов коначни суд о добу које описује, али и о ономе што следи за сада већ поробљене Ромеје, његове и млађих генерација. За анализу и разумевање Дукине Историје, његових података и, пре свега, начина на који овај до сада потцењени аутор плете своју нарацију, ненаметљивим стилем, толико различитим од готово барокне извештачености многих његових претходника из блиставог доба културног полета у последњем веку Византије, саопштавајући дубоке и снажне поруке, било је потребно изузетно познавање и прилика времена које Дука описује, али и Старозаветних повести и поука, Новог Завета и дела ауторових претходника из 14. столећа. Разумевање комплексности порука скривених у наизглед равнoј и уједначеној Дукиној нарацији и расплитање њихових значења, представљало је једне од најважнијих, истовремено и најзахтевнијих предмета и циљева докторске дисертације Дејана Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ”, које је кандидат на изузетан начин испунио, доневши низ оригиналних резултата истраживања и закључака, бацивши тако потпуно ново светло на ово помало занемарено историјско дело, његовог аутора, Дукино окружење, публику, као поруке и поуке које је писац покушао да суптилно пренесе малобројном кругу својих савременика и каснијим нараштајима.

Циљ докторске дисертације Дејана Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” стога је најпре био проучавање садржаја Дукиног дела, његовог структурисања поглавља и њихове повезаности. Детаљном историјском и просопографском анализом у ишчитавању садржаја дела и постојеће изворне грађе циљ је био да се дође до нових сазнања како о ауторској личности, реалности и ромејској свакодневици, тако и о историјским стварностима које су важиле пре, али и оних које су наступиле након пада Цариграда. Следећи циљ истраживања био је потрага за мотивима писања, Дукиним личним ставовима, односно његовом ставу према, и суду о историјској стварности и често међусобно супротстављеним политичким и црквено-догматским идејама које су карактерисале

византијски четрнаести и петнаести век. Оваквим приступом и детаљном анализом Дукиног дела, циљ је био детерминисати и ауторове ставове, сазнатљиве кроз форму наратива коју је бирао за одређене теме и наративне целине, његове историографске и идејне узоре, и открити црте позновизантијског идентитета, које су Ромеје овог доба једним делом одвајале од њихових предака и претходника, као и њихово прилагођавање промењеном свету на Балкану и у источном Медитерану од средине четрнаестог века па све до времена након успостављања нове империје са центром у Цариграду.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Основне хипотезе од којих је докторанд Дејан Гашић полазио у свом истраживању при изради докторске дисертације “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” тичу се следећег: а) Дукина *Историја* представља, поред дела Лаоника Халкокондила, Георгија Сфранциса и Критовула са Имброса, најважнији извор за проучавање и разумевање византијске историје друге половине 14. и већег дела 15. столећа, историје Балкана и источног Медитерана у позном средњем веку, као и османских освајања ових простора и сукоба унутар Османове династије у овом времену; б) наше свеукупно познавање личности историчара Дуке потиче управо из његове *Историје*, чијим подацима оно може бити знатно обогаћено; в) детаљном анализом Дукиног дела могу се значајно употпунити досадашња сазнања о идеолошкој концепцији читавог Дукиног дела, као и о питањима византијског идентитета у последњем столећу Царства; г) Дукин историјски спис примарно није имао унутрашње поделе и тек је први издавач поделио текст на 45 глава, које се односе на период између 1341. и 1462. године и настајале су у периоду између 1453. и 1455. године, односно дописиване, према признању самог аутора, до 1462. године, када је опсадом Митилене, где је Дука боравио, било нагло прекинуто писање; д) као учесник више посланичких мисија на турском двору, Дука је био сведок и преносилац атмосфере и духа нове стварности пре и након пада Византије, односно током почетка краја средњовековног Балкана.

Кратак опис садржаја дисертације:

Докторска дисертација Дејана Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” састоји се од следећих целина:

– **Увода**

– **I. Особености историографије епохе Палеолога**, са поглављима: I-1. Поимање и однос појмова „историја“ и „хронографија“ у византологији; *питање ауторства, публике и сврхе писања*; I-2. Класицизам и поруке ромејских “историја”; I-3. Језик и транслитерација у “историјским наративима”; I-4. Значења и знамења позновизантијског историописања; I-5. Дука и његови савременици по перу; I-6. Позновизантијске прилике у историографским рефлексјама XV века.

– **II. Текст и контекст Дукиног историописања**, са поглављима: II-1. Аутобиографски портрет у повесним фрагментима; II-2. Дукино самоодређење жанра и контекста списа; II-3. Извори сазнања позноромејског историчара; II-4. Телеологија у Дукином светоназору; II-5. Стил, језик и “читалачка публика”; II-6. Заокруженост наративних нивоа Дукиног историописања.

– **III. Ромејски свети између Османлија и Латина**, са поглављима: III-1. Палеолози, или династичка историја грехова; III-2. Османлије – оружје Божијег гнева; III-3. Латини и таласократија интереса на Леванту; III-4. Борба за моћ, надмоћ и опстанак; III-5. Грехови су ипак само ромејски.

– **IV. Пад Цариграда: историчарев ламент изнад Истока и Запада**, са поглављима: IV-1. Литерарне лествице ромејских понижења; IV-2. Османска одмазда и цариградска тмина; IV-3. Старозаветна нит Дукиног историописања; IV-4. Пентатеух и ромејски пут ка “Обећаној земљи”; IV-5. “Историјске књиге” ромејског обновљеног Царства; IV-6. Мудросна књижевност: ромејска опасност и неизвесност; IV-7. Пророчка књижевност или мрачни дани Цариграда; IV-8. Пророков и историчарев ламент; IV-9. Нови Завет – неостварени нови ромејски почетак.

– **V. Крај средњег века на Балкану (1341–1462)**, са поглављима: V-1. Случајни сусрет и остварење сна; V-2. Смена генерација; V-3. Жудња за Босфором; V-4. Уједињење или смрт хришћана на Балкану; V-5. Скрхане наде и изломљени снови; V-6. Усуд османских принчева; V-7. “Године сребрних кашика”; V-8. Нововековна олуја над средњовековним царством.

– **Закључак**

– **Списак извора и литературе**

– **Прилози**

Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Докторска дисертација Дејана Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” представља у свему оригинално истраживање историјског дела византијског писца Дуке, Дукиног ауторства, структуре његовог дела, наративних техника и начина преношења идеја и порука, Дукине публике, али и византијског идентитета времена позног Царства, као и промена у периоду краја средњег века на ширем простору Балкана. Својим оригиналним закључцима, дубоким сагледавањем не само Дукиног историјског дела, већ и византијске историографске традиције у временима пре и након Османског освајања, као и ширег историјског контекста овог времена на простору Мале Азије, источног Медитрана и Балкана, дисертација Дејана Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” представља значајан допринос у оквирима светске византологије, и својим квалитетима, оригиналношћу, зрелошћу и комплексношћу далеко надмашује предвиђене критеријуме за докторске дисертације. Нема никаквих сумњи да ће докторска дисертација Дејана Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” представљати незаобилазно дело за сваког проучаваоца византијске историје, идеологије,

историјске мисли и културе петнаестог века, као и за истраживаче позносредњовековног Балкана.

Закључак и предлог Комисије:

Будући да је докторска дисертација докторанда Дејана Гашића “ВИЗАНТИЈСКИ ИСТОРИЧАР ДУКА, ЊЕГОВО ДЕЛО И КРАЈ СРЕДЊЕГ ВЕКА НА БАЛКАНУ” у потпуности урађена према одобреној пријави, те да представља оригинално и самостално научно дело са значајним научним доприносом, слободни смо да Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Београду обавестимо да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

У Београду, 28.12.2020.

Комисија:

др Влада Станковић, редовни професор,

шеф Катедре за Историју Византије, Одељење за историју, ментор

др Радивој Радић, редовни професор,

Катедра за Историју Византије, Одељење за историју

др Драгољуб Марјановић, ванредни професор,

Катедра за Историју Византије, Одељење за историју